

Monikielisyyden ja eriarvoisuuden kytkennät

Eva Rönkkö, FT

Liikuntatieteellinen Seura

Tausta

- Liikunta-aktiivisuudessa on monisyistä polarisoitumista (Itkonen 2021). Kieli on yksi tekijä, josta syntyy raja-aitoja. Kielikäytännöistä riippuen toimintatavat synnyttävät joko osallisuutta tai ulossulkemisia.
- Monikielisyys liittyy kansallisiin ja globaaleihin tekijöihin - monikielisyys ei koske yksinomaan muuttoliikettä.
- Vaikka yhteiskunnallinen toiminta on läpinisti kielellistä, on kieleen liittyvää tutkimusta liikuntakentällä niukasti, Tarvitaan nykyistä laajempaa ajattelua ja ymmärrystä, miten kieli toimii liikunnassa ja urheilussa.

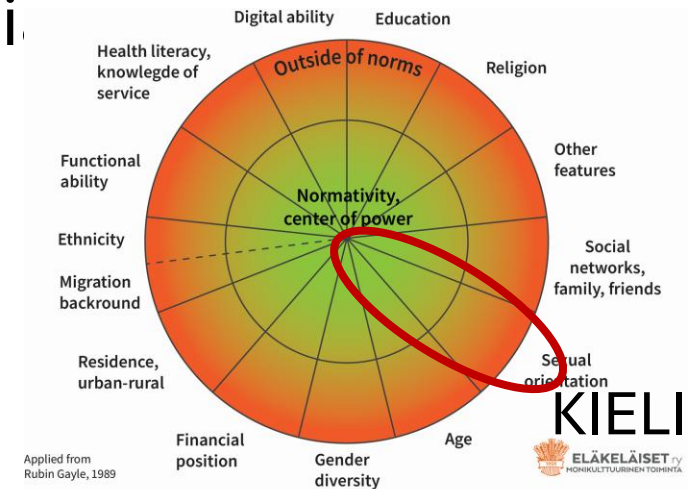
Käsitteet:

Eriarvoisuus

- Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, jolla viitataan tasavertaisuuden puutteeseen ja joka rajoittaa mahdollisuuksia toimia ihmisenä.
(Thernborn 2014, 9)
- Monisyinen ja -kerroksinen ilmiö, jossa **sosiaaliset jaot, piilossa olevat valtasuhteet ja syrjivät mekanismit** kaventavat liikkumisen mahdollisuuksia ja vähentävät ihmisten hyvinvointi.
(Kauravaara & Rönkkö 2020)

Monikielisyys (osa laajempaa moninaisuutta):

- Henkilö, joka puhuu useita kieliä,
- Yhteisö, jossa on erikielisiä henkilöitä.

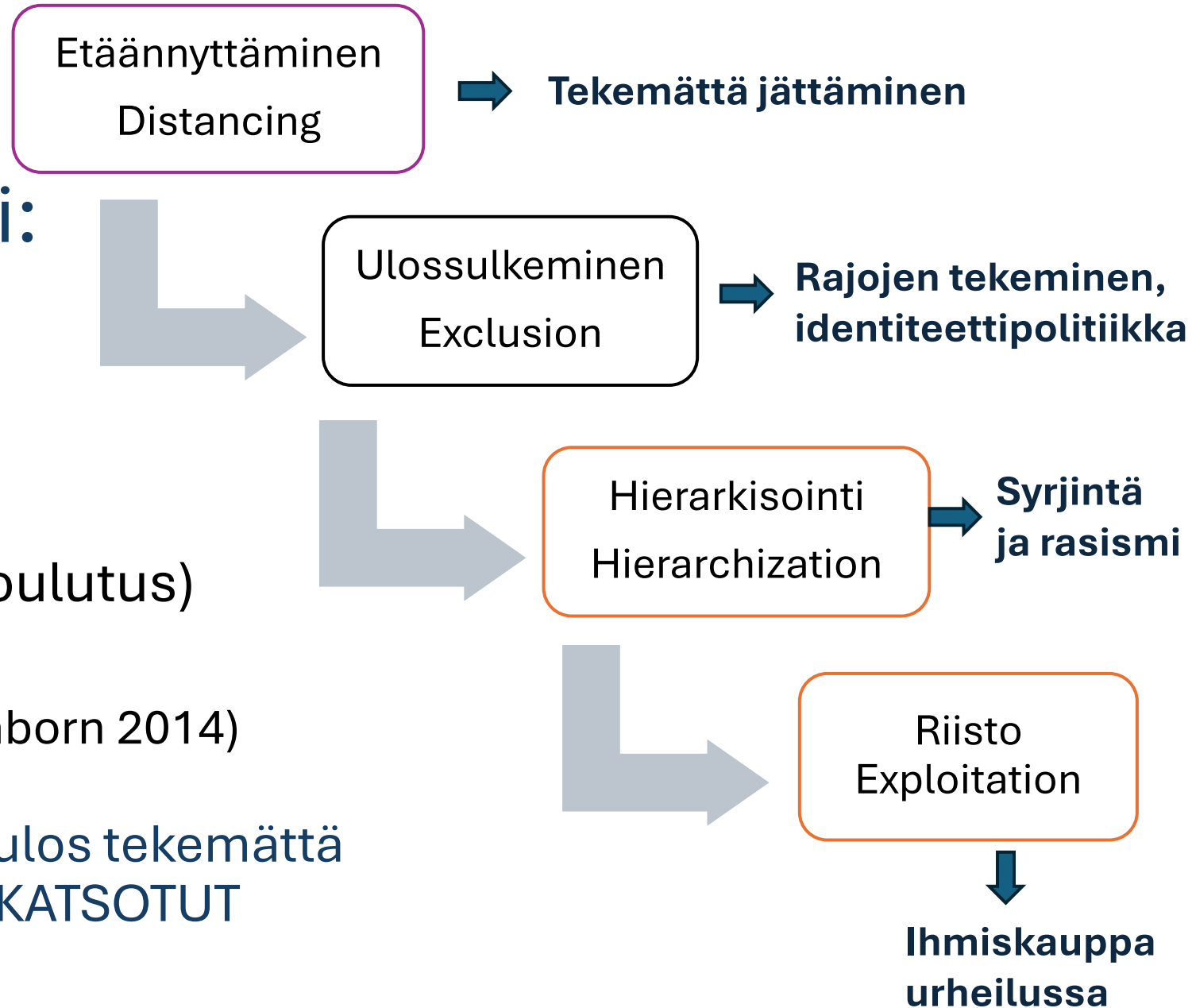
Monikielisyyden kytkös eriarvoisuuden

- **Kielet eivät ole samanarvoisia**, vaan hierarkkisesti järjestyneet.
- Koska yhteiskunnan toiminnot perustuvat olennaisesti kielenkäyttöön, muovaavat kieliin liittyvät valta-asemat myös erikielisten henkilöiden välisiä suhteita. Suhtautuminen kieliin ja monikielisyyteen vaikuttaa siten suhtautumiseen kielen puhujiin (Saarinen ym. 2019; Piller 2016).
- Käytämme kieliä kommunikoinnin lisäksi henkilöiden määrittelemiseen (identifikaatio) luoden samalla sosiaalista järjestystä (Pöyhönen ym. 2019, Skeggs 2014)).

Eriarvoisuuden syntymisen mekanismi:

- Henkilön teko
- Organisaation teko
(seurat, kuntapalvelut, alan koulutus)
- Yhteiskunnan teko
(liikuntapolitiikka) (G. Thernborn 2014)

Eriarvoisuus on AINA prosessin tulos tekemättä
jättämisistä tai tekemisistä - OHIKATSOTUT

Eriarvostavia ajattelumalleja

- Keskustelut perustuvat arkiajattelulle ja vanhoille uskomuksille, jotka estävät tunnistamasta eriarvostavia ajattelumalleja ja käytäntöjä - **ohikatsominen**.

Liikunta on universaali - liikunta on osa yhteiskuntaa ja siten joka maassa omaleimainen

Liikunta yhdistää - liikunta on vaan toimintakenttä, ihmisten käytännöt joko yhdistävät tai ulossulkevat (erilaisiksi ajateltuja) osallistujia.

Liikunta on yhteinen kieli - Liikuntalaji tai säännöt voivat olla tuttuja, se ei kuitenkaan takaa, että osataan ja ymmärretään toimia uudessa ympäristössä (liikuntayhteisö, kaupunki, maa).

Monikielisyys ja eriarvoisuus selvityksen valossa

Ensimmäinen monikielisyttä liikunnassa valaiseva tutkimus (2024).

Tavoitteet:

- Missä ja miten kielellinen kirjo ilmenee
- Millainen on suhtautuminen monikielisyyteen
- Millaiset ovat kielikäytännöt

Aineisto:

Seuroissa, julkisissa palveluissa ja vapaasti organisoiduissa liikuntayhteisöissä toimivat aikuiset.

Verkkokysely (n=312) ja haastattelut (n=18)

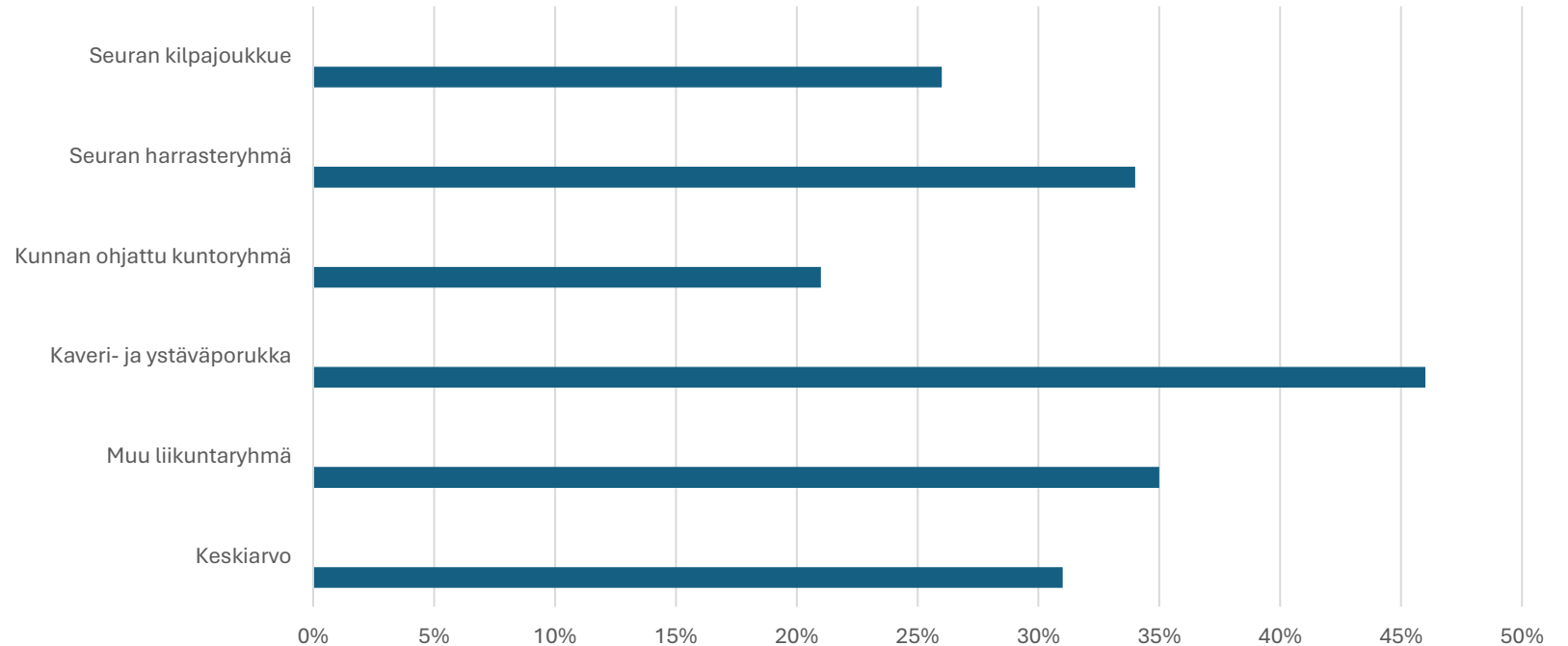
Jakolinjoja ja lasikattoja – missä monikielisyys ilmeni

- Kaksi- tai monikielisyys korostui etenkin liikkujilla ja valmentajilla.
- Ohjaajat (julkinen palvelu) kokivat olevansa muita useammin yksikielisiä.
- Toimihenkilöt, johtajat tai hallinnossa toimivat määrittelivät itsensä muita useammin yksikielisiksi.
- Koettu yksikielisyys lisääntyi, kun etäisyys käytännön toimintaan ja johtamisvastuu kasvoivat.

Monikielisyys ei näytä olevan yleisesti arvostettava taito, kylläkin sillä on paikkansa, kun tavoitteena on urheilumenestys.

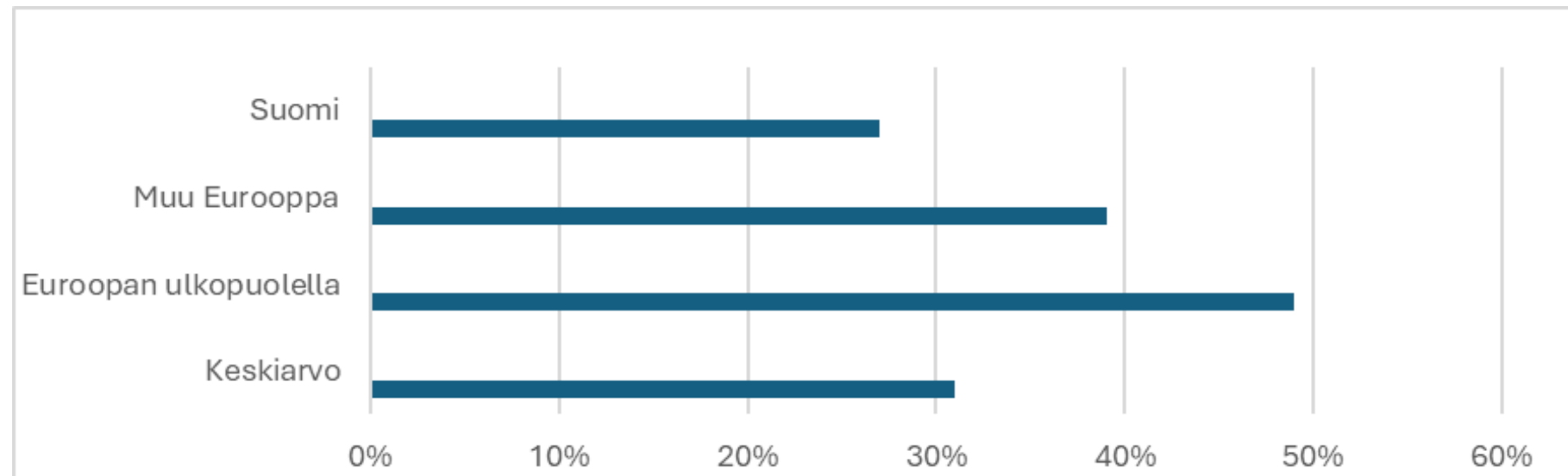
Koettu kielten eriarvoisuus

- Kaveriporukoissa tunnistettiin kielten eriarvoisuutta muita enemmän
- Kunnallisessa toiminnassa muita vähemmän

Koettu kielten eriarvoisuus

- Koettu kieliin liittyvä eriarvoisuus kasvoi, mitä kauempana Suomeen oli muutettu.
- Naiset kokivat hieman miehiä useammin kieliin liittyvää eriarvoisuutta.

Kielten eriarvoisuus

- Vain joka neljäs vastaaja tunnisti kieliin liittyviä valta-asemia, puolissa vastauksissa valta-asemia ei tunnistettu tai ne kiellettiin.
- *Englanti ja muut Euroopan valtakielet ”jyräävät” ja niiden käyttäminen on hyväksyttävämpää kuin muiden ulkomaisten kielten.*
- Ruotsin käyttämistä joutuu vastaajan mukaan tietyillä alueilla perustelemaan.
- *”Puhekieli voittaa viittoman”.*
- Erikseen nousi esille venäjää puhuvien aseman huononeminen.

Tunnistamattomuus oli yhteydessä syntyperään, kokemuksen puutteisiin arjesta ja liikkumisesta monikielisissä ympäristöissä, uskomuksiin saavutetusta tasavertaisuudesta

Suhtautuminen monikielisyyteen

- Valtaosa suhtautui myönteisesti, kuitenkin yksikielistä yhteisöä pidettiin hieman parempana. Liikunnan ajateltiin toimivan ”yhteisenä kielenä”. Suhtautumiseen vaikutti ikä + syntyperä, rooli, tavoite, mutta ei sukupuoli.
- Syntyperä:
Euroopan ulkopuolella syntyneet kokivat monikielisen ympäristön helpommaksi ja yhteisen kielen hieman tarpeellisemmaksi kuin muut ryhmät, sama kilpaorientoituneissa yhteisöissä ja kaveriporukoissa.
- Rooli:
Liikkujat ja urheilijat korostivat yhteisen kielen tarpeellisuutta.
Valmentajille ensisijaisen kielen puuttuminen ja toimiminen monikielisissä yhteisöissä oli muita helpompaa, julkisen palvelun ohjaajille muita vaikeampaa.

Suhtautuminen – tarpeellisuus

Tarpeellisuus oli yhteydessä omakohtaisiin kokemuksiin

- Yli puolet piti monikielisyyttä tarpeellisena, 10% ei nähnyt tarpeellisena
- Tarpeellisuus liittyi:
 - **liikkujiin** (saa olla sellainen kun olet, informaatio, tuttu kieli – turvallisuuden tunne),
 - **ohjaajien ja valmentajien** (ammattitaidon kasvu),
 - **organisaatioon** (joukkueen etu, uusien tavoittaminen)
 - **yleinen etu**

Ei tarpeellinen: ”olemme yksikielinen liikuntayhteisö”, ”kysynnän puute” ja ”suomen kieli on ensisijainen”, pelko puhua/kritiikki puhetaidolle.

Avovastaukset rikkovat illuusion tarpeellisuuden konsensuksesta - opittu yhteiskunnallinen puhetapa.

Mukana vai ulkona? – kokemuksia
kielikäytäntöjä

Kielikäytännöt osallisuutta tukevina:

Rinnakkainen ja
limittäinen kielen
käyttäminen

Kommunikointi,
yhteyden ja
turvallisuuden
luominen

Vaikeissa harjoituksia apuvalmentaja mene luokse ja selittää asian. Meillä on per joukkue kaksi tai kolme valmentajaa. Yksi heistä käy varmistamassa tilateet ja kysy pelaajalta suoraan.

Se antaa aikaa ja viestin, valmentaja on sun käytössä, sulla ei ole kiire ymmärtää miten tää menee.

Jos on kyse pojasta, joka on tullut toisesta maasta, vaihdan itse lennosta kielen ja tulkaan, mitä tehdään. Varmistan vielä, onko hän ymmärtänyt

(jalkapallovalmentaja, seuran johtaja)

Ulossulkeva käytäntö

Nähdään
”vamma”
ei koko persoonaa

Identifioiva

Katsoin taustalla ja tunti rupesi olemaan tosi tylsää. Ihmettelin, että miksi muutamaa samaa liikettä vaan jatkettiin ja jatkettiin niiden isojen pallojen kanssa. Naiset siinä katsoa toisia. Nyt vaan tehdään tätä liikettä tässä.

Kysyin ohjaajalta, miksi näin. Hän kertoi tehneensä soveltavan liikunnan ohjeiden mukaan. Meillä oli tulkki mukana ja kerroin, että soveltavan tavalla on liian helppo tälle ryhmälle, se taso on liian matala. Vaikka he ovat kuuroja, he pystyvät tekemään vaativiakin liikkeitä.

(viittomakielinen koordinaattori)

Ulossulkeva käytäntö

Pelko puhua

Identifioiva

Mä kirjaimellisestikin juoksin nuorena pakoon, kun joku meidän ulkomaalainen pelaaja yritti puhua englantia, vaikka mä ymmärsin. En vaan halunnut olla epä mukavuusalueella. Pahalta nyttien tuntuu, kun oon itse tilanteessa, että oonkin se ulkomaalainen. Jälkeenpäin, kun tilanne kääntyi toisinpäin, oon miettinyt, että inhottava, en tehnyt helpoksi toisten tulemistä seuraan.

(ammattijalkapalloilija)

Kenellä vastuu?

Tarve saada tukea ja jakaa kokemuksia monikielisyydestä

Kielitietoisuus
liikuntayhteisössä

En mä tiedä, joku monikulttuurisuusvastaava tai... kun ei oikein kuulu meille. No siis toiminnanjohtaja joo, ... mutta voisi olla joku ... että kun meillä on esimerkiksi tää *et ole yksin* kiusaamisen vastainen, ..niin kieli tai monikulttuurisuus pitäisi olla kanssa joku tällöinen työryhmä tai joku, joka katsoo sitä kokonaisuutta.

(jalkapalloseuran hallintopäällikkö)

Taataanko tarvittava osaaminen?

Kielitietoisuus opinnoissa?:

I was hoping that there will be more Finnish lessons, Is a bit sad that it's so small time /.../I think it was like 99% English /.../ it was like really difficult to find something (job) with English speaking
(ulkomaalaistaustainen valmentaja)

Ei meillä ole kyllä ollut mitään tai niistä yhteisö opinnoissa sai ainoastaan soveltava liikuntaa, mutta että ei kieliasioita.
Vapaavalinta kursseissa ainakaan ei ole.
(julkisen palvelun ohjaaja)

Kiva jos osaisi viittomakieltä, jos vetää kuuroille ryhmille liikuntaa, niin olisi esimerkiksi joku viittomakielen sana.
(viittomakielinen urheilija)

Yhteenveto kytkennöistä:

Erilaiset liikkujat vai erilaisiksi tulkitut liikkujat?

- Eriarvoisuus ei synny siitä, että liikkuja/ urheilija/ valmentaja on ”erilainen” – vähemmistökielinen.
- Vaan siitä :
 - miten tulkitsemme henkilöä ja tilanteita
 - mitä pidämme normina, jota vasten tulkintoja teemme
 - miten tunnistamme valta-asemia, joista käsin jatkamme totuttuja käytäntöjä, vaikka ympäristö muuttuu yhä moninaisemmaksi

Eriarvoisuus on tulosta vallitsevista valtasuhteista ja tavoista toimia kaikilla tasoilla, kentän lisäksi liikunta-alan koulutuksessa ja kansallinen liikuntakulttuuri - taustalla vaikuttavat historiasta perityt ajattelutavat.

Emme ole erityisiä,
meillä on vaan eri kieli

Kiitos!

Kirjallisuus:

- Itkonen, H. 2021. Liikkumisen sosiologia. Tampere: Vastapaino
- Kauravaara, K., & Rönkkö, E. (2020). Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa: J. Kokkonen, & K. Kauravaara (toim.), Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, s. 229–251. Liikuntatieteellinen seura. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja 175.
- Piller, I. 2016. Linguistic Diversity and Social Justice: An Introduction to Applied Sociolinguistics. New York: Oxford University Press
- Pöyhönen, S., Nuolijärvi, P., Saarinen, T. & Kangasvieri, T. 2019. Kielipolitiikka, kielikoulutuspolitiikka monipaikkaisena ilmiönä ja tutkimusaloina. Teoksessa: t. Saarinen, P. Nuolijärvi. S. Pöyhönen & Kangasvieri (toim.) Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja. Tampere: Vastapaino, s. 9–24.
- Rönkkö, E. (2024). Monikielisyys liikunnassa ja urheilussa. Kielikäytännöt ja niiden seuraukset. Liikuntatieteellinen Seura. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä 27.
- Rönkkö, E. (2024). Kieli, käytännöt ja osallisuuden rakentuminen naisten ohjatussa liikuntaryhmässä. Migration, 50(1), 54–59.
- Rönkkö, E. (2023). Mukana ulossuljettuna. Etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten aikuisten ohjatusta ryhmäliikunnasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rönkkö, E. (2020). Yhteiskunnallista peliä liikuntakentällä: liikuntapoliittiset asiakirjat ja Liikunta & Tiede lehti ulkomaalaistaustaisuutta määrittelemässä vuosina 1990–2018. Teoksessa: J. Kokkonen, & K. Kauravaara (toim.), Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, s. 229–251. Liikuntatieteellinen seura. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja 175.
- Thernborn, G. (2014). Eriarvoisuus tappaa. Suom. T. Henttonen. Tampere: Vastapaino.
- Saarinen, T., Kauppinen, M. & Kangasvieri, T. (2019). Kielikäsitykset ja oppimiskäsitykset koulutuspolitiikkaa linjaamassa. Teoksessa: T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. kangasvieri (toim.) Kieli, koulutus ja politiikka. Tampere: Vastapaino, 121–148.
- Skeggs, B. (2014). Elävä luokka. Suom. L. Lahikainen ja M. Jakonen. Tampere: Vastapaino.